

INDIVIDUAL YONDASHUV ASOSIDA O'QUV-KORREKSION JARAYONNI PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK QO'LLAB-QUVVATLASHNING ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARI

Abdullayev Oybek Alisher o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

e-mail: oabdullayev545@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21103040>

Annotatsiya

Mazkur maqolada individual yondashuv asosida o'quv-korreksion jarayonni pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlashning zamonaviy texnologiyalari ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Tadqiqotda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan o'quvchilarning yosh, psixofiziologik va individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv-korreksion faoliyatni tashkil etishning nazariy asoslari hamda amaliy mexanizmlari yoritilgan. Pedagogik diagnostika, individual rivojlanish trayektoriyasi, raqamli monitoring, adaptiv ta'lim, multisensor yondashuv, psixologik konsultatsiya va fanlararo integratsiyaga asoslangan texnologiyalarning samaradorligi ilmiy manbalar tahlili asosida asoslab berilgan. Shuningdek, pedagog, psixolog, defektolog va ota-onalarning uzviy hamkorligiga asoslangan kompleks qo'llab-quvvatlash modeli o'quvchilarning kognitiv rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi hamda mustaqil hayot kompetensiyalarini shakllantirishning muhim omili ekanligi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: individual yondashuv, o'quv-korreksion jarayon, pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlash, maxsus ta'lim, alohida ta'lim ehtiyojlari, adaptiv ta'lim, korreksion pedagogika, pedagogik diagnostika, raqamli texnologiyalar, multisensor yondashuv.

Kirish

Jahon ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modelini rivojlantirish, ta'limning individuallashtirishini ta'minlash hamda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni sifatli ta'lim bilan qamrab olishni ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilamoqda. Xususan, BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari, UNESCO hamda UNICEF tomonidan ilgari surilgan tamoyillar barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishni nazarda tutadi [1; 2].

O'zbekistonda ham maxsus va inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish, korreksion pedagogika xizmatlarini takomillashtirish hamda pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" hamda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha davlat dasturlari mazkur yo'nalishning huquqiy asosini tashkil etadi [3; 4].

Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda o'quv-korreksion jarayonni samarali tashkil etish faqat o'quv dasturlarini moslashtirish bilan cheklanmaydi. Bunday jarayon bolaning psixologik holati, bilish faoliyati, kommunikativ imkoniyatlari, emotsional rivojlanishi hamda ijtimoiy moslashuvini kompleks o'rganishni talab qiladi. Shu jihatdan individual yondashuv pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlashning metodologik asosi sifatida namoyon bo'ladi.

Individual yondashuvning mohiyati har bir o'quvchining rivojlanish darajasi, qobiliyati, ehtiyoji va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishdan iborat. Mazkur

yondashuv o'quvchining mavjud kamchiliklariga emas, balki uning rivojlanish imkoniyatlariga tayanadi. Natijada pedagogik ta'sir differensiallashadi, korreksion ishlarning samaradorligi ortadi va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanish dinamikasi ijobiy tomonga o'zgaradi.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar, adaptiv ta'lim platformalari, sun'iy intellekt elementlari, multisensor metodlar hamda elektron monitoring tizimlarining joriy etilishi o'quv-korreksion jarayonni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Biroq mazkur texnologiyalarni individual yondashuv tamoyillari asosida qo'llash bo'yicha ilmiy-metodik asoslarni yanada takomillashtirish zarurati mavjud. Shu bois ushbu maqolaning maqsadi individual yondashuv asosida o'quv-korreksion jarayonni pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlashning zamonaviy texnologiyalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va ularning amaliy samaradorligini asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlash masalasi maxsus pedagogika va rivojlanish psixologiyasining muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammo bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan turli nazariy yondashuvlar ishlab chiqilgan.

L.S. Vygotskiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitishda "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasini ishlab chiqib, pedagogik yordam bolaning mavjud imkoniyatlarini rivojlantirishga xizmat qilishi lozimligini asoslagan [5]. A.N. Leontev va L.I. Bojovich faoliyat nazariyasi hamda shaxs rivojlanishi konsepsiyasi orqali ta'limning individual xarakterini ilmiy jihatdan izohlab berganlar [6; 7].

N.N. Malofeev maxsus ta'limning zamonaviy rivojlanish bosqichlarini tahlil qilib, pedagogik qo'llab-quvvatlashni kompleks tizim sifatida tavsiflaydi [8]. D. Mitchell esa inklyuziv va maxsus ta'limda samarali pedagogik strategiyalarni umumlashtirib, individual ta'lim dasturlarining ustuvorligini ta'kidlaydi [9]. C. Tomlinson differensial ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqib, o'quvchilar ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'limning samaradorligini ilmiy dalillar bilan asoslaydi [10].

O'zbekiston olimlari P.M. Po'latova, A.N. Nigmatov va boshqa tadqiqotchilar tomonidan maxsus pedagogika, korreksion ta'lim va individual yondashuvning metodik asoslari keng yoritilgan [11; 12].

Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv va faoliyatga asoslangan yondashuv metodologik asos sifatida qabul qilindi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik va psixologik adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish;
- kuzatish;
- pedagogik diagnostika;
- psixologik suhbat;
- modellashtirish;
- pedagogik monitoring;
- ilmiy umumlashtirish.

Tadqiqot metodologiyasining asosiy g'oyasi individual yondashuvni pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash bilan integratsiyalash orqali o'quv-korreksion jarayon samaradorligini oshirishdan iborat.

Mazkur model quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- kompleks diagnostika;

- individual rivojlanish dasturini ishlab chiqish;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tanlash;
- psixologik hamrohlikni tashkil etish;
- ota-onalar bilan hamkorlik;
- raqamli monitoring;
- yakuniy diagnostika va refleksiya.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, mazkur bosqichlarning uzviyligi o'quvchining rivojlanish dinamikasini muntazam kuzatish hamda korreksion ishlarni o'z vaqtida takomillashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash quyidagi yo'nalishlarda samarali natija beradi:

- ✓ adaptiv ta'lim texnologiyalari – topshiriqlarni individual imkoniyatlarga moslashtirish;
- ✓ raqamli monitoring – rivojlanish ko'rsatkichlarini elektron tahlil qilish;
- ✓ multisensor texnologiyalar – ko'rish, eshitish, taktil va kinestetik analizatorlarni kompleks rivojlantirish;
- ✓ gamifikatsiya – motivatsiyani oshirish;
- ✓ sun'iy intellekt asosidagi diagnostika – individual rivojlanish trayektoriyasini prognozlash;
- ✓ elektron portfolio – o'quvchi yutuqlarini tizimli monitoring qilish.
- ✓ Natijada pedagogik va psixologik xizmatlarning integratsiyasi individual rivojlanish dasturlarining samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari individual yondashuv asosida tashkil etilgan pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlash o'quv-korreksion jarayon samaradorligini oshirishning muhim sharti ekanligini ko'rsatdi. Individual rivojlanish dasturlari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va psixologik hamrohlikning uyg'unlashuvi o'quvchilarning kognitiv rivojlanishi, emotsional barqarorligi, kommunikativ kompetensiyasi hamda ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydi.

Shuningdek, raqamli monitoring, adaptiv ta'lim platformalari va multisensor metodlardan foydalanish pedagogik ta'sirning aniqligi va samaradorligini oshiradi. Pedagog, psixolog, defektolog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik individual yondashuvning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Kelgusida maxsus ta'lim tizimida sun'iy intellekt, Big Data texnologiyalari, elektron diagnostika tizimlari va adaptiv o'quv platformalarini joriy etish individual yondashuv imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Shu bilan birga, pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish, zamonaviy korreksion texnologiyalar bo'yicha malakasini oshirish va ilmiy-metodik ta'minotni takomillashtirish ushbu yo'nalishning istiqbolli vazifalari sifatida e'tirof etiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. UNESCO. *Global Education Monitoring Report 2023: Inclusion and Education*. Paris: UNESCO Publishing, 2023.
2. UNICEF. *Seen, Counted, Included: Using Data to Shed Light on the Well-being of Children with Disabilities*. New York: UNICEF, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. O'RQ-637-son. Toshkent, 2020.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, 2022.
5. Vygotskiy L.S. *Osnovy defektologii*. Moskva: Yurayt, 2023.
6. Leontev A.N. *Faoliyat. Ong. Shaxs*. Moskva: Smysl, 2021.
7. Bojovich L.I. *Lichnost i yeye formirovaniye v detskom vozraste*. Moskva: Piter, 2020.
8. Malofeev N.N. *Spetsialnoye obrazovaniye v menyayushchemsya mire*. Moskva: Prosveshcheniye, 2021.
9. Mitchell D. *What Really Works in Special and Inclusive Education*. London: Routledge, 2020.
10. Tomlinson C.A. *How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms*. Alexandria: ASCD, 2021.
11. Po'latova P.M. *Maxsus pedagogika asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2020.
12. Nigmatov A.N. *Maxsus pedagogika*. Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021.